

MUAMMOLI TA'LIM JARAYONIDA O'QITUVCHIDA QO'YILADIGAN PEDAGOGIK TALABLAR

Elyor Raimov

*KIMYO xalqaro universiteti
Samarqand filiali magistranti*

O'qitishning kutilayotgan natijalarini ishlab chiqishda zamonaviy psixologik yondashuvlar qadim davrlardayoq yaratilgan bo'lib, Aristotel ta'lim maqsadlarining uchta asosiy kategoriyasini, ya'ni tafakkur, sezish qobiliyati va qo'l amallarini bir-biridan farqlagan. Pestalotsi esa bu amallarga muvofiq inson tanasining uch organini keltiradi: bosh, yurak va qo'l.

Bugungi kunga kelib, uchta soha bo'yicha o'quv maqsadini (kutilayotgan natijalar, vazifalar)ni rejalashtirish qabul qilingan. Dars jarayoni o'quv maqsadlarini belgilashda quyidagi amallarni bajarish lozim:

1. Ma'lum mavzu bo'yicha o'quvchilar uchun topshiriqlar sonini aniqlash.
2. Shu mavzu bo'yicha o'quvchi bajarishi lozim bo'lgan amallarni aks ettiruvchi va o'qitishning kutilayotgan natijalarini ifodalashda qo'llanishi mumkin bo'lgan aniq fe'llar ro'yxatini tuzish.
3. Har bir topshiriqni (kutilayotgan natijani) o'quvchining (o'qituvchi faoliyati atamalarida emas) ishi atamalarida shunday qo'yish kerakki, u mashg'ulot davomida o'qituvchi o'tishi lozim bo'lgan bosqichlarga emas, balki "o'quvchining yakuniy amallari"ga qaratilgan bo'lsin.
4. Har bir topshiriqda o'quvchi faoliyati aks etishi lozim. Masalan: sanab o'tadi, tavsiflaydi, ajratadi, namoyish qiladi, tanlaydi, tahlil qiladi, hisoblaydi va h.k.
5. O'quvchilardan kutilayotgan, kuzatiladigan, kuzatilmaydigan "hulqni" ("ko'nikmalarni shakllantirish", "anglashiga erishish" va h.k.larni) aniq ifodalash.
6. Har bir topshiriqni (kutilayotgan natijani) shunday qo'yish kerakki, u ikkita-uchta o'qitish natijasini emas, faqat bitta natijani o'z ichiga olsin.
7. Topshiriqlarni amalga oshganligini o'lchash mumkin bo'lsin va maqsadga erishilganligini tasdiqlash imkoniyati bo'lishiga ahamiyat berish lozim.
8. Agar o'quvchi ma'lum davr ichida o'z ishini namoyish etishi kerak bo'lsa, vaqt chegaralarini belgilash.
9. O'quv topshiriqlarini (kutilayotgan natijalarni) uchta soha bo'yicha ifodalash:

❖ **kognitiv** (bilishga oid, tafakkur sohasida) - o'zlashtirilgan bilimlar va egallangan ko'nikmalar;

❖ **psixomotor** (amallar sohasida) - tana harakatlarini muvofiqlashtirish, ularning asab-mushaklar koordinatsiyasi. Masalan, yozuv, sport anjomlarida mashqni bajarish;

❖ **affektiv** (emotsional-qadriyatlar, hissiyot sohasida) - hissiy qadriyatlar (quvonch, hayajon, qoidalarga rioya qilish va h.k.).

10. O'quv topshiriqlarini (kutilayotgan natijalarni) ishlab chiqqandan so'ng, kutilayotgan natijalarga erishganlik darajasini baholash bo'yicha nazorat topshiriqlarini tuzish.

11. Dars mazmunini aks ettirish uchun usul va vositalarni tanlash. Ular ham an'anaviy, ham interfaol usullar bo'lishi mumkin.

- **Tafakkur** – inson oldida turgan masala va muammolarni yechishga olib keladigan idrok bo'lib, tafakkur muamoli vaziyatdan kelib chiqadi va muammoni yechishga qaratilgan bo'ladi.

- **Tafakkur – muammoli vaziyatdan boshlanadi.**

Muammoli o'qitish usullari

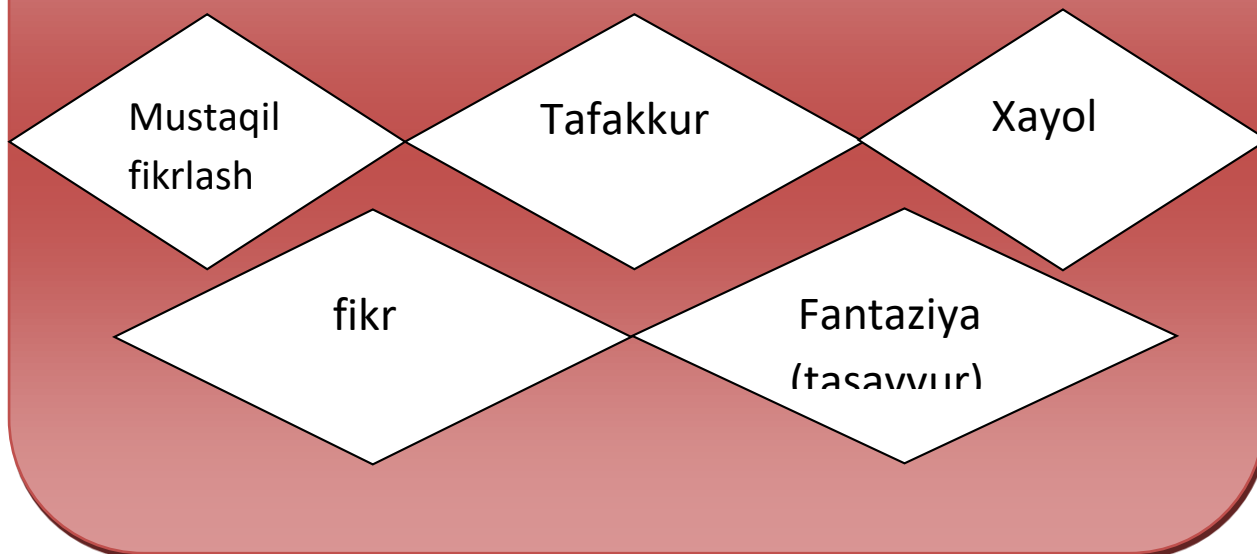
- Muammoli o'qitish usullariga **tanqidiy usul, evristik usul va muammoli vaziyatlar yaratish usullari kiradi;**

O'qitishning **tanqidiy usullarini** qo'llaganda o'quvchilarga:

- nostandart masalalarni tuzish bo'yicha;
- shakllantirilmagan savol bilan;
- ortiqcha ma'lumotlar bilan;
- o'zining amaliy kuzatuvlari asosida mustaqil umumlashtirish;
- yo'riqnomalardan foydalanmasdan qandaydir ob'ekt mohiyatini bayon etish;
- olingan natijalarni qo'llash natijalarini va darajalarini aniqlash;
- bir lahzada topish kabi topshiriqlarni berish mumkin.

Евристический процесс в обучении деятельности обучающегося осуществляется следующим образом:

В учебном процессе разработка проекта для осуществления следующих заданий должна выполняться поэтапно:

1-этап. Обучающийся получает задание, инструкцию, методические указания и классификацию деятельности обучающегося.

2-этап. Обучающийся определяет основные задачи проекта: обучение, образовательные цели, задачи и задачи обучения;

3-этап. Обучающийся определяет основные этапы проекта: обучение, образовательные цели, задачи и задачи обучения;

4-этап. Обучающийся определяет содержание проекта: обучение, образовательные цели, задачи и задачи обучения;

5-этап. Обучающийся определяет методы проекта: обучение, образовательные цели, задачи и задачи обучения;

6-этап. Обучающийся определяет формы проекта: обучение, образовательные цели, задачи и задачи обучения;

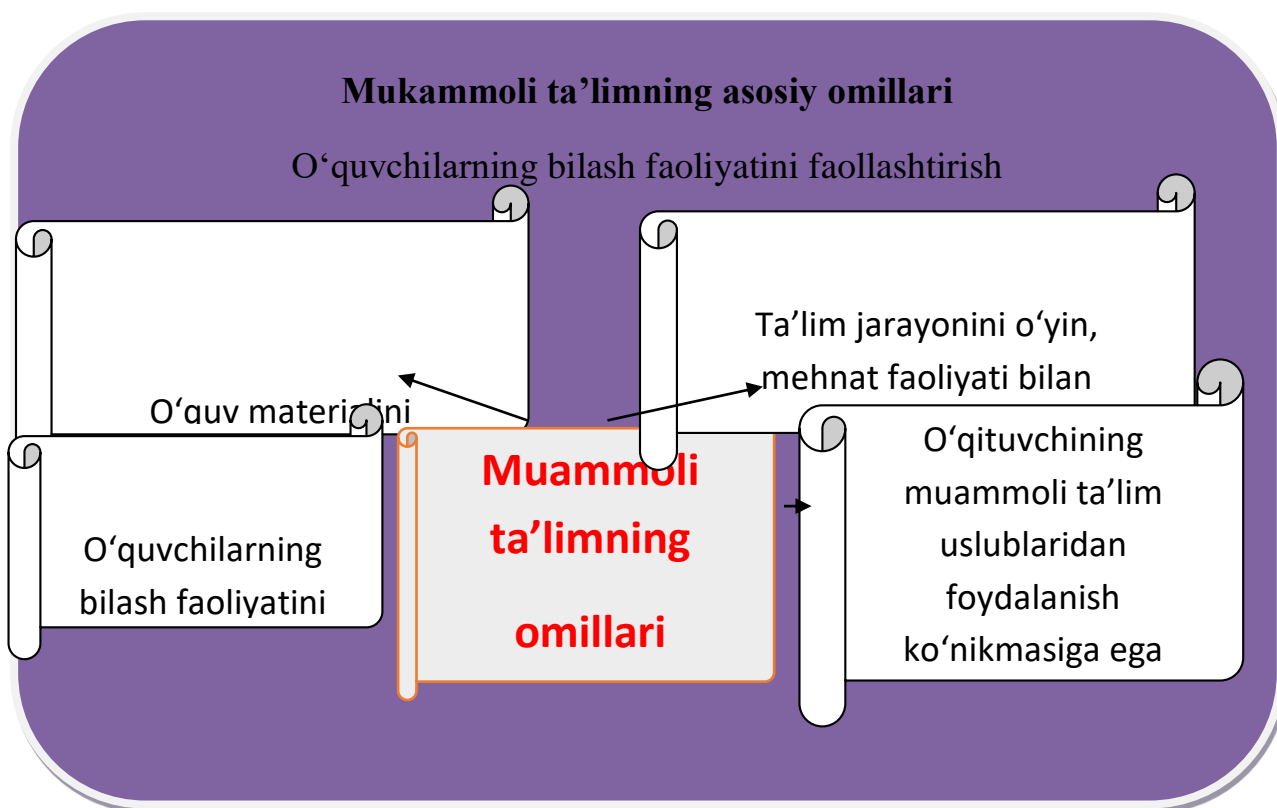
7-этап. Обучающийся определяет ресурсы проекта: обучение, образовательные цели, задачи и задачи обучения;

8-этап. Обучающийся определяет результаты проекта: обучение, образовательные цели, задачи и задачи обучения.

5-slayd

Fanda muammoli o‘qitish bilan aloqador ikkita tushuncha ishlatiladi: **“Muammo”** va **“muammoli vaziyat”** tushunchalari. Ayrim xollarda ular sinonimdek tushunilsada, lekin bu atamalar bilan belgilangan ob’ektlar o‘z hajmi bilan farqlanadi. Muammo – muammoli masalalar ketma-ketligiga ajraladi. Demak, muammoli masalani muamoning oddiy, xususiy bir masaladan iborat xolati sifatida ko‘rish mumkin.

Oliy maktabga qo'yilgan maqsadga qarab o'qitish muammoli va muammosiz ko'rinishda bo'lishi mumkin. Agarda ta'lim muassasasi oldiga qo'yilgan maqsad tinglovchilarda ularning fikrlari va ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishga qaratilgan bo'lsa u holda o'qitish muammoli bo'lmasdan an'anaviy bo'ladi.

Muammolik mohiyatini bilish qonuniyatlari sifatida o'rgatish, uning o'qitishdagi ahamiyatini aniqlash va didaktikaga "muammolik tizimi"ni kiritish talabalarning yangi o'quv-bilish faoliyatlarini faollashtirish nazariy tushuntirishning yangi imkoniyatlarini ochib beradi.

Muammolik tizimi o'quv jarayonining mantiqiy tuzilishni, o'rganilayotgan materialning mazmunini, talabalarning o'quv o'zlashtirish faoliyatlarini tashkil qilish usullarini, ularni boshqarishni, dars texnologiyasini va pedagogning talabalar faoliyatining natijasini nazorat qilishni aks ettiradi. Agar pedagog muammoli o'qitishni tashkil qilish nazariyasining mohiyatini va mazmunini, o'qitishning texnik vositalarini, usullarini, shakllarini yaxshi o'zlashtirsa va ularni amaliy faoliyatida ijodiy qullay olsa, u holda muvaffaqiyat o'z-o'zidan keladi. O'qituvchining yaxshi didaktik tayyorgarligi juda muhimdir, chunki umumiy nazariyani yaxshi bilmay turib, ishga ijodiy yondoshish mumkin emas. O'qitish jarayoni san'at bo'lib, o'z faniga talabalarni jalb qilish, fikriy bilishning go'zalligini namoyon qilish, talabalarni mustaqil fikrlashga undashdan iborat.

Фойдаланилган адабиётлар:

- 1.Omonov N.T, Xo'jayev N.X., Madyarova S.A., Eshchnov E.U. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. Darslik. T.: "IQTISOD-MOLIYA" 2019.
- 2.Ishmuhamedov R. va boshq. Ta'limda innovatsion texnologiyalar. - T., "Iste'dod", 2018.